

ÅRSRAPPORT 2014

Det Urbana Stationssamhället – vägen mot ett resurssnålt resande

Alice Dahlstrand och Amie Ramstedt
2015-02-26

Innehållsförteckning

1.	Om den övergripande kunskapsprocessen	3
1.1	Bakgrund och syfte med projektet.....	3
1.2	Fokus för arbetet 2014	3
1.3	Processledning och styrgrupp	3
2.	Delprojekt	4
2.1	Från kunskapskryp till transdisciplinära kunskapsagenter: om att dela och översätta kunskap i utvecklingen av urbana stationssamhällen.....	4
2.2	Säkerhet och god ljudmiljö i det urbana stationssamhället	4
2.3	Stationers roll för utveckling av mindre orter och dess omland	4
2.4	Hållbara och attraktiva stationssamhällen	5
3.	Associerade projekt	5
3.1	Tjänsteproduktion för hållbara och dynamiska städer – design av samverkansplattformar i komplexa planprocesser – pågående	5
3.2	Low carbon stations for low carbon cities	6
3.3	Klimatsmarta och attraktiva transportnoder	6
4.	Större projektmöten och seminarier.....	6
4.1	Seminarium: God ljudmiljö från källa till mottagare, 21 januari.....	6
4.2	Samlande workshop, 28 februari.....	6
4.3	Seminarium - Det urbana stationssamhället – hur planerar vi för morgondagens resande? 15 maj.....	7
4.5	Information och kunskapsmöte 12 december.....	7
5.	Övriga händelser inom projektet	8
	Praktikanter och studenter.....	8
	Koppling till övriga plattformar	8
6.	Nedslag som visar på projektets framgång	8

1. Om den övergripande kunskapsprocessen

1.1 Bakgrund och syfte med projektet

Stationssamhällenas framtida roll är avgörande för städer och regioners utveckling. En utveckling av dessa samhällen kan möjliggöra en transportsnål samhällsplanering, hållbar ekonomisk utveckling och en attraktiv region. Att förtäta i stationsnära lägen är en gemensam utmaning för många aktörer och intressenter.

”Det urbana stationssamhället – vägen mot ett resurssnålt resande” är en kunskapsprocess inom ramen för Mistra Urban Futures. Inom ”Det urbana stationssamhället” initieras olika delprojekt och aktiviteter som syftar till att öka kunskapen om det komplexa i stationsnära planering och skapa förutsättningar för att utveckla stationssamhällen till attraktiva och hållbara orter att leva och bo i.

Under 2012 arbetades en forsknings och praktikeröversikt fram, (Mistra Urban Futures Rapport 2013:3). Under 2013 fick projektet en mer formell struktur genom att Göteborgsregionens kommunalförbund, Trafikverket, Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen i Västra Götalands län beslutade att finansiera processledning av projektet. Avtal om medfinansiering slöts även med deltagande kommuner. Arbetet under 2013 beskrivs i Lägesrapport 2013. Rapporten du har i din hand redogör för vad som hänt inom projektet under 2014.

1.2 Fokus för arbetet 2014

Processledningen har under 2014 fokuserat på att utveckla konstellationen, förtydliga inriktning och initiera delprojekt och aktiviteter.

I den övergripande kunskapsprocessen ”Det urbana stationssamhället-vägen mot ett resurssnålt resande” ingår idag följande parter.

- Länsstyrelsen i Västra Götaland
- Göteborgsregionens kommunalförbund
- Trafikverket
- Västra Götalandsregionen
- Elva kommuner (Ale, Alingsås, Borås, Kungälv, Lerum, Göteborg, Härryda, Partille, Stenungsund, Trollhättan, Varberg,)

Ett flertal ytterligare samarbetsparter är engagerade inom olika delprojekt och aktiviteter. Delprojekt och aktiviteter initieras utifrån följande sju fokusområden som identifierats gemensamt av projektparterna som avgörande för att kunna utveckla urbana stationssamhällen.

- Buller, vibrationer och risker
- Dialog och samverkan
- Livsstilsvärden, identitet och platsmarknadsföring
- Struktur av ett hållbart samhälle och design
- Markanvändning och markvärden
- Flexibla hållbara transporter
- Stationens roll för ett omland

1.3 Processledning och styrgrupp

En regional styrgrupp för den övergripande kunskapsprocessen har under året tillsatts med chefer från Trafikverket, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Göteborgsregionens kommunalförbund, Västra Götalandsregionen och Mistra Urban Futures.

Alice Dahlstrand från Trafikverket och Amie Ramstedt från Göteborgsregionens kommunalförbund har under året utgjort processledning för det övergripande projektet. Mistra Urban Futures har beviljat projektet medel för att förstärka processledningen med en forskare. I december 2014 slöts avtal med Ulf

Ranhagen som är professor vid KTH, arkitekt på Sweco samt tidigare styrelsemedlem Mistra Urban Futures. Ulf Ranhagens uppdrag under 2015 är bl.a. att ge forskningsstöd, utveckla ett övergripande projekt inför kommande programperiod inom Mistra Urban Futures, medverka och planera workshops seminarium.

2. Delprojekt

Nedan följer en redogörelse för de delprojekt som startat under året inom ramen för Det urbana stationsområdet.

2.1 Från kunskapskryp till transdisciplinära kunskapsagenter: om att dela och översätta kunskap i utvecklingen av urbana stationsområden

Om projektet: Utifrån samtal vid mötet den 28 februari togs initiativ till en förstudie. Projektet är ett samverkansprojekt mellan akademien, regionala och kommunala aktörer i Västra Götaland, Halland och Skåne. Förstudien syftar till att ur en serie fokusgrupper samla viktig empirisk kunskap om kunskapsstrukturer och relationer mellan aktörer som arbetar med att utveckla stationsområden. Projektet leds av tre forskare: Joakim Forsemalm från Göteborgs universitet och Radar arkitekter – tillika projektledare, Ingrid Svetoft från Högskolan i Halmstad och Magnus Johansson från Malmö högskola. Under vintern höst/vinter 2014/2015 har projektet genomfört fokusgruppsamtal i fyra kommuner; Båstad, Laholm, Trollhättan/Upphärad och Stenungsund där såväl tjänstepersoner som politiker deltagit. Förstudien kommer att presenteras i en rapport under våren 2015. I samband med att ett första utkast till rapport blir klar planeras workshops att genomföras. Delprojektet planerar sedan att gå vidare med en större forskningsansökan.

Projektet finansieras av: Mistra Urban Futures, Region Halland, Region Skåne, Länsstyrelsen i Skåne
Projektmedlemmar: Region Halland, Region Skåne, Länsstyrelsen i Skåne, Radar Arkitekter, Högskolan i Halmstad, Malmö Högskola, kommuner, GR.

Kontaktperson: Joakim Forsemalm, Radar Arkitektur, joakim@radar-arkplan.se

2.2 Säkerhet och god ljudmiljö i det urbana stationsområdet

Om projektet: Projektet fokuserar på hur man kan motverka problem med buller, vibrationer och risker. I dagsläget utgör detta hinder för förtätning i stationsnära lägen. Dels på grund av otydlig ansvarsfördelning och motstridiga riktlinjer, vilket även uppmärksammats genom Regeringens förslag om förändringar i miljöbalken och plan- och bygglagen. Dels på grund av brister i dagens lösningar avseende krav på funktionalitet och estetik i urbana lägen. Två uppstartsmöten genomfördes under 2014. Sveriges Tekniska Forskningsinstitut (SP) har varit projektledare under 2014. Projektledningen kompletterades under hösten 2014 med projektledare från White Arkitekter. Då frågan är av en komplex natur behöver projektets fortsatta finansiering, inriktning och ledning diskuteras med fler parter på såväl nationell som regional nivå. I ett första skede har projektet fokuserat på att kartlägga ansvar och roller, en första delrapport som beskriver detta kommer under våren 2015.

Finansieras av: Trafikverket och SP – konsult White Arkitekter

Projektmedlemmar: Trafikverket, SP, Boverket, Länsstyrelsen, kommuner – fler kommer att involveras efter hand.

Kontaktperson: Krister Larsson SP, krister.larsson@sp.se

2.3 Stationers roll för utveckling av mindre orter och dess omland

Om projektet: Syftet med projektet är att studera hur en tågstation på en mindre ort kan bidra till regional och lokal utveckling. Studien vill även generera mer kunskap om invånarna, tänkbara inflyttare och näringsidkare. Projektet vill bidra till att regionala och lokala aktörer får ökad samsyn och ökat samarbete vid orts- och omlandsutveckling kopplat till kollektivtrafik. Resultatet av projektet kan ge värdefull kunskap till kommande regionala trafikförsörjningsprogram för regional kollektivtrafik, tillväxtprogram, översiktsplaner och andra strategiska dokument. En kartläggning och kunskapsinsamling kommer att vara klar under våren 2015. Workshops planeras under våren

2015 för att redovisa resultat och ge input till fortsatt arbete. Under hösten 2015 genomförs ytterligare workshops med projektdeltagarna, empiriska studier och analys.

Finansieras av: Västra Götalandsregionen, Region Halland och Tillväxtverket, kommuner bidrar genom in-kind.

Projektdeltagare: Region Halland, Västra Götalandsregionen, kommuner, Göteborgs universitet Kulturgeografiska institutionen.

Kontaktperson: Linda Billberg Västra Götalandsregionen, linda.billberg@vregion.se

2.4 Hållbara och attraktiva stationssamhällen

Om projektet: Projektet fokuserar på att utveckla tjänster/lösningar kopplat till en effektiv markanvändning och hållbar mobilitet. Projektet beviljades under våren 2014 medel från VINNOVA för en initieringsfas. Initieringsprojektet är nu avslutat och fokuserade på att utveckla projektkonstellationen, projektiden och skriva en ansökan till VINNOVA om medel för steg II. Ansökan steg II fokuserar på att utveckla följande:

- Beräknings/planeringsverktyg utvecklat för olika grupper som t.ex. planerare, mäklare, banker, fastighetsägare, exploatörer.
- Tjänste- och incitamentplattform kopplad till hållbar mobilitet. Genom att samla lokala mobilitetstjänster på ett och samma ställe och koppla det till en belöningsmodell skapas incitament för hållbar mobilitet.
- Tjänsteutveckling kopplat till hållbar mobilitet: Utveckling av mobilitetstjänster, till stor del kopplat till leverans av varor.
- Samverkan och dialog: Under fas I har vikten av att lösningar utvecklas i nära samverkan med användarna blivit tydlig. Projektet vill därför jobba kontinuerligt med medskapandeprocesser och lyssna in behov för att utforma lösningar i samverkan mellan aktörer som formar stationssamhället: brukare, handlare, byggare och kommun.

Steg I finansieras av: VINNOVA, Göteborgsregionens kommunalförbund, Västra Götalandsregionen, Chalmers, IVL, SP, Viktoria Swedish ICT, SP, Ale kommun, Balder, Alebyggen.

Projektdeltagare Steg I: Göteborgsregionens kommunalförbund, Västra Götalandsregionen, Chalmers, IVL, SP, Viktoria Swedish ICT, SP, Ale kommun, Balder, Alebyggen

Status: Om ansökan Steg II beviljas kommer IVL ta över projektledarrollen. Följande organisationer är med i ansökan steg II. Göteborgsregionens kommunalförbund, Västra Götalandsregionen, Västrafrik, Lerums kommun, Chalmers, IVL, SP, Viktoria Swedish ICT, SP, Ale kommun, Alebyggen, Svensk Fastighetsförmedling, Handelsbanken, Bzzzt, ICA, Derome, Wallenstam, Jutabo, HSB, Skanska, Förbo.

Kontaktperson: Steg I Amie Ramstedt, amie.ramstedt@grkom.se, eventuellt steg II Jenny Arnell, jenny.arnell@ivl.se

3. Associerade projekt

Det urbana stationssamhället samarbetar även med flera andra projekt för att öka kunskapen kopplat till utpekade fokusområden. Nedan beskrivs några av dessa.

3.1 Tjänsteproduktion för hållbara och dynamiska städer – design av samverkansplattformar i komplexa planprocesser – pågående

Kungliga tekniska högskolan, Konstfack m.fl. driver ett projekt rörande samverkansplattformar för att utveckla dialog i komplexa planprocesser. Projektet är även nära sammankopplat med hållbarhetscertifiering av stadsdelar (HCS). Projektet finansieras bl.a. genom medel från VINNOVA.

Processledningen för det Urbana stationssamhället har kopplat ihop Varberg som case med projektet. Det urbana stationssamhället kommer även att följa projektet på nära håll genom en representant i projektets Advisory board. På detta sätt kommer deltagarna i "Det Urbana Stationssamhället" tidigt ta del av den kunskap som tas fram.

3.2 Low carbon stations for low carbon cities

Trafikverket har gett ekonomiskt stöd till det europeiska forskarteamet YDF (Anne Leemans m fl) forskning om stationsområden och hur man genom en mer effektiv planering av flöden för resor och transporter kan minska koldioxidutsläppen. I Sverige undersöker YDF Stockholm, Malmö och Göteborg och jämför resultaten med andra länder i syfte att få fram rekommendationer som kan användas vid utformning av stationsområden och flöden. Processledningen för det Urbana stationssamhället har bidragit till faktaunderlag för projektet och personkontakter för intervjuer inom berörda organisationer.

3.3 Klimatsmarta och attraktiva transportnoder

Energimyndigheten har gett stöd till Ulf Ranhagen KTH med forskarteam KTH/LTU för arbetet med "Klimatsmarta och attraktiva transportnoder" - en forskning om samhällsbyggnaden i stort för staden kring stationen. Projektet syftar till att ta fram ny kunskap och utveckla nya metoder för urban design för att förbättra hållbarhetsprestanda och attraktivitet i samspelet mellan stationsbyggnader och omgivande stadsdelar. Forskningen har fördjupats med workshops i Uppsala, Lund och Borås men också satts i en internationell referensram. Processledarna för Det urbana stationssamhället har medverkat på workshop och haft underhandskontakt med projektet.

Low carbon stations for low carbon cities och Klimatsmarta attraktiva transportnoder berör samma övergripande frågeställningar om energieffektivitet kopplat till resor och transporter i storstadsregioner. Forskningen i båda projekten har skett/sker i städer som är komplementstäder till varandra. Forskningsprojekten har samtidigt en avgränsning från varandra med något olika perspektiv, energieffektivisering av flöden eller genom samhällsbyggnadsstruktur, och därigenom även av platser direkt utifrån stationsområdet kopplat till stadens övriga delar eller av stadens uppbyggnad kopplat mot stationen, vilket gör att de kompletterar varandra. Båda projekten syftar dessutom till användbar kunskap med råd och rekommendationer om metoder, utformning mm som efterfrågas allt mer.

4. Större projektmöten och seminarier

4.1 Seminarium: God ljudmiljö från källa till mottagare, 21 januari

Målgrupp: Tjänstepersoner inom kommun och statliga myndigheter

Antal deltagare: 100

Seminarieret arrangerades av Trafikverket, Länsstyrelsen och SP. Innehållet i seminariet planerades utifrån deltagarnas önskemål om ämnen. På seminariet presenterade forskningsläget och tio företags olika lösningar. Seminariet var ett första steg till ett delprojekt i problemområdet.

4.2 Samlande workshop, 28 februari

Målgrupp: Deltagande organisationer och forskare

Antal deltagare: 31

Möte med alla projektdeltagare för att summera arbetet 2013, informera om pågående arbete och tillsammans planera för året.

På mötet hölls följande föredrag:

- Emelie Göransson, dåvarande arkitektpraktikant för Det urbana stationssamhället. Presenterade resultatet från bildworkshopar genomförda med alla projektdeltagare under 2013.
- Joakim Forsemalm, Göteborgs universitet och Karl Palmås, Chalmers tekniska högskola gav en bild av trender i Göteborgsområdets utveckling och projektet staden som värdenätverk.
- Linda Billberg och Hanna Blomdahl från Västra Götalandsregionen presenterade bakgrunden till deras projektmedverkan.

Efter föredragen genomfördes en mindre workshop och de sju fokusområdena för arbetet inom Det urbana stationssamhället fastställdes. Projektdeltagarna fick även ange vilka fokusområden de framförallt var intresserade av och om deras organisation ville vara drivande, medverkande eller följande för delprojekt och aktiviteter kopplat till området i fråga. Utifrån detta arbetade deltagarna i grupper tillsammans med forskarna för att ta fram förslag på aktiviteter och delprojekt.

4.3 Seminarium - Det urbana stationssamhället – hur planerar vi för morgondagens resande? 15 maj

Seminarieret arrangerades tillsammans med det nationella forskningscentrumet för kollektivtrafik, K2.

Målgrupp: Tjänstepersoner, politiker, forskare, konsulter

Antal deltagare: 80

På seminariet hölls följande föredrag:

- Karolina Isaksson, K2. Hur planerar vi för morgondagens resande? Planindikatorer för hållbart resande.
- Erik Ellmér, Göteborgs Universitet. Bebyggelsestrukturens betydelse för människors vardagsresande.
- Henrik Wester, C4 Teknik, Kristianstad Kommunikation i stora stadsplaneringsprojekt – erfarenheter från Kristianstadslänken.

En utvärdering av seminariet visade att deltagarna var mycket nöjda med upplägg och innehåll. Det man efterfrågar framöver är än mer fördjupad kunskap.

4.5 Information och kunskapsmöte 12 december

Målgrupp: Projektdeltagande organisationer

Antal deltagare: 40

På seminariet fölls följande föredrag:

- Emelie Göransson projektledare Varbergs kommun, Medborgardialog i praktiken – erfarenheter från Varberg,
- Jan Bengtsson, Projektledare tunnelprojektet, Varbergs kommun. Om tidig samverkan i komplexa projekt med erfarenheter från stationsprojektet i Varberg.
- Susanne Ingo Trafikverket. Framgångsfaktorer och knäckfrågor. Framtidsscenarioer, behov och lösningar för resor och transporter i storstadsregionernas stationssamhällen,
- Susanne Ingo, Trafikverket. Kunskap och reflektioner från projektet ”Den attraktiva regionen”.

Utvärderingen visade att innehållet i inspirationsmötet var relevant för deltagarnas arbete/beslut, gav ny kunskap samt nya kontakter. Många var särskilt intresserade av dialogarbetet i Varbergs kommun. Det man efterfrågar framöver är mer kunskap om ansvar och roller för regionalutveckling samt finansieringsmodeller av resecentrum.

5. Övriga händelser inom projektet

Praktikanter och studenter

Under 2014 har den övergripande processledningen haft en praktikant, Gunilla Sundberg. Gunilla har en examen i kulturgeografi och genomförde nu en praktikperiod inom projektledning på Uppsala universitet. Under praktiken har hon bl.a. genomfört en djupintervjustudie om effekterna av stationsetableringen i Nödunge. Den övergripande processledningen har även haft kontakt med ett flertal studenter på masternivå som under 2015 kommer att skriva masteruppsatser med koppling till projektet.

Koppling till övriga plattformar

Kontakt har under året tagits med övriga plattformar inom Mistra Urban Futures för att undersöka om de driver liknande projekt. Plattformen i Manchester har visat intresse av att ta del arbetet inom Det urbana stationssamhället då de planerar att starta något liknande.

6. Nedslag som visar på projektets framgång

- Under 2014 ytterligare kommuner tillkommit genom Härryda och Borås.
- Det urbana stationssamhället är nu något av ett vedertaget begrepp. Begreppet används bland annat av Boverket som ett fördjupningsområde inom deras Vision om Sverige 2025.
- Fyra ansökningar om medel för delprojekt har beviljats.
- Ett flertal seminarier och större projektmöten har genomförts med stort intresse för deltagande.
- Flera av organisationerna lyfter att det är en framgång att det skapats en gemensam arena där organisationer och forskare nu möts i utökad grad över gränserna.